

Diagnóza a léčba spinální svalové atrofie: 1. část: Doporučení k diagnóze, rehabilitaci, ortopedické a nutriční péči.

Eugenio Mercuri ^{a,b,1,*}, Richard S. Finkel ^{c,1}, Francesco Muntoni ^d, Brunhilde Wirth ^e, Jacqueline Montes ^f, Marion Main ^d, Elena S. Mazzone ^{a,b}, Michael Vitale ^g, Brian Snyder ^h, Susana Quijano-Roy ^{i,j}, Enrico Bertini ^k, Rebecca Hurst Davis ^l, Oscar H. Meyer ^m, Anita K. Simonds ⁿ, Mary K. Schroth ^o, Robert J. Graham ^p, Janbernd Kirschner ^q, Susan T. Iannaccone ^r, Thomas O. Crawford ^s, Simon Woods ^t, Ying Qian ^u, Thomas Sejersen ^v for the SMA Care Group

^a Paediatric Neurology Unit, Catholic University, Rome, Italy ^b Centro Clinico Nemo, Policlinico Gemelli, Rome, Italy ^c Nemours Children's Hospital, University of Central Florida College of Medicine, Orlando, FL, USA ^d Dubowitz Neuromuscular Centre, UCL Great Ormond Street Institute of Child Health & Great Ormond Street Hospital, London, UK ^e Institute of Human Genetics, Center for Molecular Medicine, Center for Rare Diseases and Institute for Genetics, University of Cologne, Germany ^f Departments of Rehabilitation and Regenerative Medicine and Neurology, Columbia University Medical Center, New York, NY, USA ^g Department of Orthopaedic Surgery, Columbia University Medical Center, New York, NY, USA ^h Department of Orthopaedic Surgery, Children's Hospital, Harvard Medical School, Boston, USA ⁱ Assistance Publique des Hôpitaux de Paris (AP-HP), Unit of Neuromuscular Disorders, Department of Pediatric Intensive Care, Neurology and Rehabilitation, Hôpital Raymond Poincaré, Garches, France ^j Hôpitaux Universitaires Paris-Ile-de-France Ouest, INSERM U 1179, University of Versailles Saint-Quentin-en-Yvelines (UVSQ), Paris, France ^k Unit of Neuromuscular & Neurodegenerative Disorders, Dept of Neurosciences & Neurorehabilitation, Bambino Gesù Children's Research Hospital, Rome, Italy ^l Intermountain Healthcare, University of Utah, Salt Lake City, UT, USA ^m Division of Pulmonology, The Children's Hospital of Philadelphia, Philadelphia, PA, USA ⁿ NIHR Respiratory Biomedical Research Unit, Royal Brompton & Harefield NHS Foundation Trust, London, UK ^o Division of Pediatric Pulmonary, Department of Pediatrics, University of Wisconsin School of Medicine and Public Health, American Family Children's Hospital, Madison, WI, USA ^p Division of Critical Care, Dept of Anesthesiology, Perioperative & Pain Medicine, Boston Children's Hospital, Harvard Medical School, Boston, MA, USA ^q Department of Neuropediatrics and Muscle Disorders, Medical Center, Faculty of Medicine, University of Freiburg, Freiburg, Germany ^r Departments of Pediatrics and Neurology and Neurotherapeutics, Division of Pediatric Neurology, University of Texas Southwestern Medical Center and Children's Medical Center Dallas, USA ^s Department of Neurology, Johns Hopkins University, Baltimore, MD, USA ^t Policy Ethics and Life Sciences Research Centre, Newcastle University, Newcastle, UK ^u SMA Foundation, New York, NY, USA ^v Department of Women's and Children's Health, Paediatric Neurology, Karolinska Institute, Stockholm, Sweden

* Korespondující autor. Pediatric Neurology, Catholic University, Largo Gemelli, 8, 00168 Rome, Itálie. E-mail: eumercuri@gmail.com (E. Mercuri).

Došlo 3. září 2017; došlo v revidované podobě 6. listopadu 2017; přijato k publikaci 13. listopadu 2017.

Článek je veřejně přístupný na základě licence Creative Commons BY-NC-ND poskytnuté autory.

Mockrát děkujeme za překlad obrázků a tabulek Daně Pšenicové, za překlad textu Antonínu Hradilkovi a za korekturu textu Janě Haberlové. Smáci, z.s.

Souhrn

Spinální svalová atrofie (SMA) je závažná neuromuskulární porucha způsobená defektem genu pro přežití motoneuronu 1 (SMN1). Její incidence je přibližně 1 na 11 000 živě narozených. Mezinárodní konference pro standardy péče při SMA publikovala v roce 2007 konsenzuální zprávu o standardní péči při SMA, která byla široce využívána po celém světě. V této práci

zveřejňujeme ve dvou částech novelizaci oblastí obsažených v předchozích doporučeních. V 1. části seznamujeme s metodami využitými k formulaci těchto doporučení a novelizaci týkající se diagnózy, rehabilitace, ortopedické péče včetně péče o páteř a péče o výživu, polykání a zažívání. Péči o dýchání, postižení dalších orgánů, etickým otázkám, lékům a dopadu nových léčebných metod SMA je věnována 2. část.

1. Úvod

Spinální svalové atrofie (SMA) představují skupinu neuromuskulárních poruch charakterizovaných degenerací alfa motoneuronů v míše a v jejich důsledku progredující svalovou atrofií, parézou až plegií [1]. Nejčastější forma SMA je způsobena defektem genu pro přežívání motoneuronu 1 (SMN1) lokalizovaného na 5q11.2-q13.3 [2]. Má široké spektrum fenotypických projevů, které jsou klasifikovány do klinických skupin podle věku při prvních projevech a maximální dosažené motorické funkce: velmi slabí kojenci neschopní sedět bez opory (typ I), pacienti schopní samostatně sedět ale neschopní samostatné chůze (typ II), až po pacienty chodící s SMA dětského věku (typ III) a s nástupem projevů v dospělosti (typ IV).

Na mezinárodní konferenci v roce 2004 byla ustavena komise expertů, aby vytvořila společnou zprávu o standardech péče při SMA [3]. Byly zřízeny pracovní skupiny zabývající se různými aspekty diagnózy a managementu, rehabilitace, ortopedické, pulmonální, nutriční a paliativní péče. Každá skupina měla dva vedoucí, kteří umožňovali účast i dalších přizvaných expertů. Delfská metoda [4] byla využita k potvrzení konsenzuálního expertního závěru a k identifikaci oblastí, v nichž nebylo možné konsenzu dosáhnout a které vyžadovaly další zkoumání.

Konsenzuální zpráva o standardní péči při SMA byla publikována v roce 2007 [3]. Směrnice byla přijata mnoha klinickými lékaři po celém světě a přeložena a prosazována skupinami hájícími zájmy pacientů a mezinárodními sítěmi zaměřenými na neuromuskulární poruchy jako je TREAT-NMD. Později, když začaly klinické studie SMA [5-8], byly směrnice využívány také v protokolech jako srovnávací kritéria při zařazení pacientů a během účasti v klinické studii.

V posledním desetiletí přibývalo důkazů o zlepšení průběhu nemoci všech typů SMA [9-11]. I v případě typu I, nejtěžší formy SMA, došlo k prodloužení přežití následkem proaktivnějšího přístupu po zavedení neinvazivní ventilace a enterální výživy, jak bylo navrženo v původních doporučeních standardní péče [12, 13]. Tato zlepšení se zdají být výsledkem doporučení obsažených v konsenzuální zprávě a nových pokroků v péči, které nejsou vždy popsány v existující literatuře.

V této práci přinášíme novelizaci konsenzuální zprávy vzhledem k potřebě zahrnout nověji publikované údaje a obecněji pokrok v oblastech, jimiž se zabývala původní verze. Byly také přidány nové oblasti, například o akutní péči a resuscitaci, lécích, nebo postižení dalších orgánů.

Potřebu novelizace také vyvolalo zahájení klinických studií [14]. Schválení prvního léku pro SMA v prosinci 2016 a slibné počáteční výsledky z jiných klinických studií změnily výhled lékařů a rodinných příslušníků, kteří jsou nyní více ochotni k proaktivnímu přístupu v péči, především to platí o typu I.

2. Metody

Tato novelizace se zabývá devíti oblastmi: 1. Diagnóza a genetika; 2. Fyzioterapie terapie a rehabilitace; 3. Ortopedická péče, péče o růst a zdraví skeletu; 4. Výživa; 5. Pulmonální péče; 6. Akutní péče v nemocničním prostředí; 7. Postižení dalších orgánových systémů; 8. Léky; 9. Etika a paliativní péče.

Pro každou oblast byli vybráni dva vedoucí, většinou jeden z Evropy a jeden ze Spojených států, kteří přizvali další specialisty v dané oblasti, a když to bylo možné, alespoň jednoho pacienta s SMA nebo jeho rodiče, případně opatrovníka. Výběr účastníků v každé podskupině byl založen na přísných kritériích, byli přizváni odborníci ze všech kontinentů, kteří publikovali na dané téma, nebo měli rozsáhlou zkušenost v oboru a byli členy národní nebo mezinárodní pracovní skupiny.

Literární rešerše identifikovala všechny relevantní články, které byly posouzeny podle jejich souladu s předešlými doporučeními [3], nebo obsahovaly nová či protichůdná zjištění.

Každá pracovní skupina uskutečnila dva předběžné konferenční telefonické hovory a přinejmenším dvě kola internetových dotazníků podle delfské metody. První kolo kladlo otevřené otázky, aby identifikovalo určitá témata. Druhé kolo se soustředilo na témata, která byla v prvním kole popsána jako nejdůležitější.

Literární rešerše a výsledky prvních dvou kol analyzoval a diskutoval seminář, kterého se osobně zúčastnili vedoucí všech pracovních skupin. Výsledky byly analyzovány podle směrnice Americké pediatrické akademie pro posuzování doporučení pro klinickou praxi [15].

Každá pracovní skupina shrnula každou otázku podle toho, zda a) bylo dosaženo konsensu jednomyslně; b) bylo dosaženo většinového konsensu, přičemž byl zaznamenán názor menšiny; c) nebylo dosaženo konsensu a je nutné další úsilí.

Po semináři proběhla další kola delfské metody, aby se identifikovaly některé otázky vyžadující další pozornost, jak se objevily v průběhu seminářů. Detaily o použitých metodách byly nedávno publikovány ve zprávě ze seminářů [16].

Výsledky byly dále rozděleny podle funkční klasifikace z původního dokumentu konsensuální zprávy. Vzhledem k tomu, že pacienti typu III, kteří ztratili schopnost samostatné chůze, mají mnoho společného s pacienty typu II, byly tyto dvě skupiny společně označeny jako “sedící”, zatímco pacienti typu III, kteří jsou dosud schopni samostatné chůze, jsou označeni jako “chodící”. Pacienti typu I jsou označeni jako nesedící.

2.1. Diagnóza SMA

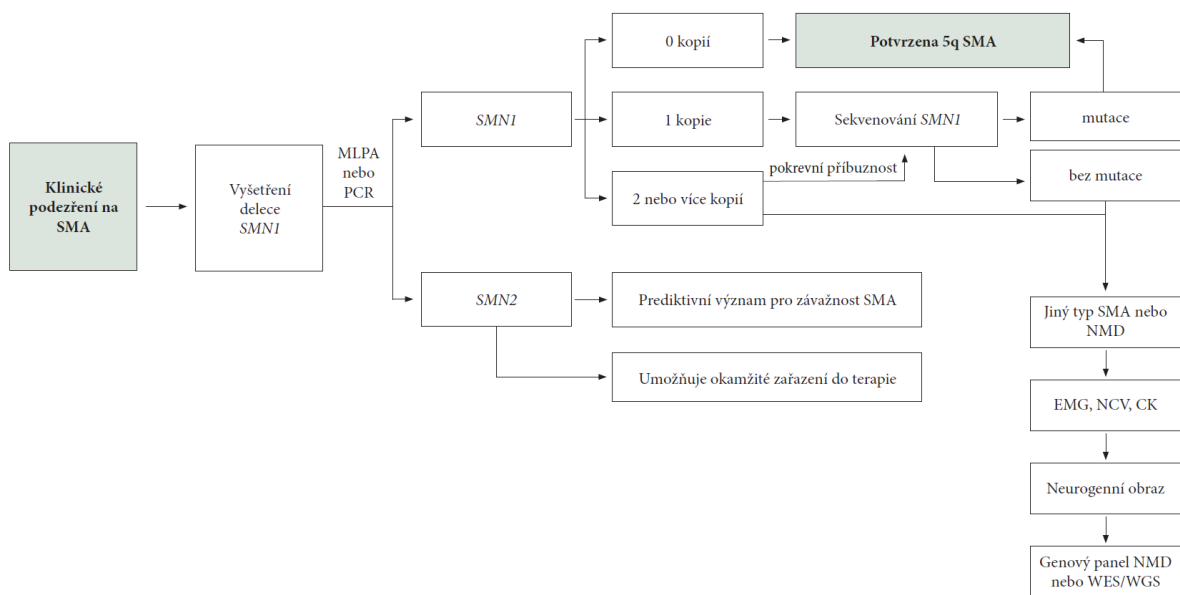
Diagnostický proces při SMA se od původní konsensuální zprávy nezměnil [3], jsou ale nově k dispozici přesnější údaje o genetickém základě.

Pokud nejsou v rodinné anamnéze předchozí případy, jsou podnětem k zahájení diagnostického procesu obvykle klinické příznaky. Klinicky se u kojenců SMA prezentuje hypotonií, progredující symetrickou proximální svalovou slabostí postihující více dolní než horní končetiny, při níž zůstávají nepostíženy obličejové svaly, častá je ale bulbární svalová slabost. Oslabeny jsou i mezižeberní svaly při relativně méně postižené bránici, následkem čehož je typický “zvonovitý” hrudník a paradoxní dýchání. Pro dětskou formu je podobně typická hypotonie a proximální slabost, bulbární a respirační nález je ale méně výrazný.

U přibližně 96% nemocných je SMA způsobena homozygotním chybním exonů 7 a 8 genu *SMN1*, nebo v některých případech pouze exonu 7 [2, 17-20]. Většina nemocných zdědila delece v *SMN1* od svých rodičů, ve 2% případů byly popsány *de novo* delece na jedné ze dvou alel [21]. Ve 3-4% případů jsou nalézány jiné mutace *SMN1*, typicky s delecí v *SMN1* na druhé z alel [22].

Populační studie ukázaly rozdíly ve frekvenci přenašečů delecí v *SMN1*, přičemž nejvyšší frekvence (2,4%) přenašečů je u obyvatel Asie [23]. Lokus SMN je součástí úseku genomové reverzní duplikace na chromozomu 5, která obsahuje paralogní gen *SMN2*. *SMN2* je u všech nemocných SMA intaktní. V celkové populaci je však počet kopií *SMN2* variabilní, od 0 do 6 kopií na chromozomu 5. Nemocní SMA vždy nesou alespoň jednu kopii *SMN2*.

Diagnóza SMA je založena na molekulárně genetickém vyšetření. Genetické vyšetření *SMN1/SMN2* je vysoce spolehlivé a je metodou volby, pokud je o chorobě uvažováno v typických případech (Obr. 1). Při typických příznacích není potřebná svalová biopsie.

Obrázek 1. Diagnostický algoritmus při spinální svalové atrofii (SMA: spinální svalová atrofie; SMN1: gen SMN1; SMN2: gen SMN2; NMD: neuromuskulární poruchy; EMG: elektromyografie; NCV: kondukční studie; CK: kreatinkináza; WES: sekvenovaná celého exomu; WGS: sekvenování celého genomu).

EMG také není obvykle zapotřebí u dětí s typem I a II. Toto vyšetření může být užitečné u více chronických forem, kdy může být fenotyp méně nápadný. Koncentrace kreatinkinázy (CK) v séru je u SMA obvykle normální nebo pouze mírně zvýšená, byly však výjimečně zaznamenány značně (10x) zvýšené hodnoty a toto zvýšení tedy nemusí diagnózu SMA vylučovat [24].

Metodou zlatého standardu genetické diagnostiky SMA je kvantitativní analýza SMN1 a SMN2 s využitím metody ligace dvou sond a následné amplifikace (MLPA), kvantitativní polymerázové řetězové reakce (qPCR) nebo sekvenování nové generace (NGS) [23, 25-27]. Homozygotní delece v *SMN1* mohou být také identifikovány PCR a následným restričním mapováním. Tato metoda je rychlejší a levnější, často je dostupná v jakékoli laboratoři, neumožňuje však stanovení počtu kopií *SMN1* a *SMN2*. Nicméně, znalost počtu kopií *SMN1* je relevantní pro identifikaci heterozygotních delecí, zatímco počet kopií *SMN2* je důležitý pro prognózu a terapeutický přístup.

Chybění obou úplných kopií *SMN1* je diagnostické pro SMA. Když chybí jen jedna úplná kopie a klinický fenotyp odpovídá SMA, zbývající gen *SMN1* by měl být sekvenován a měly by být hledány nenápadnější mutace. Když jsou přítomny obě úplné kopie *SMN1*, diagnóza SMA je velmi nepravděpodobná, ale gen *SMN1* by měl být sekvenován v případě nápadného typického fenotypu nebo pokrevní příbuznosti rodičů. Pokud sekvenování zjistí intaktní gen *SMN1* při fenotypu připomínajícím SMA, včetně neurogenní léze podle EMG, mělo by se uvažovat o jiných poruchách motoneuronů.

Tabulka 1
Rehabilitace. Vyšetření a zákroky.

	Vyšetření	Zákroky	Na co dbát při péči
Nesedící	Držení těla Skolióza Nestabilita kyčlí Schopnost sedu Deformity hrudníku	<i>Polohování a ortézování</i> Každodenní využití sedacích systémů, opor sedu a polohy, hrudní a krční ortézy k opoře hlavy Statické hrudní ortézy mají být uzpůsobeny k podpoře dýchání včetně otvorů v oblasti břicha.	Aby byly ortézy účinné, měly by být používány nejméně 60 minut až přes noc. Trvání procedury efektivního protahování a rozsahu kloubních pohybů bude záviset na potřebách daného pacienta, stavu kloubů a cílech rehabilitace.
	Kontraktury (rozsah pohybu, goniometrie)	<i>Strečink</i> Každodenní využití ortéz na horních a dolních končetinách k protahování a podpoře funkce včetně rozsahu pohybů. K polohování a protahování jsou doporučovány statické ortézy, imobilizátory kolene a ortézování ruky. K protahování a polohování mohou být využívány AFO a KAFO. K polohování jsou využívány TLSO. Stoj s oporou.	Cviky k protahování a pohyblivosti kloubů mají být prováděny nejméně 3-5 krát za týden. Minimální četnost efektivního ortézování je 5 krát za týden.
	Svalová slabost (Protigravitační motorika) Funkční škály (CHOP INTEND) Motorický vývoj (HINE)	<i>Podpora funkce a mobility</i> Využití sedacích a pohyb umožňujících systémů Pohyblivé opory pomáhající funkci horních končetin.	Jsou doporučovány hračky s vypínačem, lehká chraстítka, vybava pro koupání, upravené lůžko, zařízení podporující horní končetiny a zvedací zařízení. Zařízení sledující pohyby očí pro ovládání okolního prostředí a komunikaci prostřednictvím počítačů. Kočárky s možností sklopení a lehu na zádech, motorové vozíky mají mít přizpůsobený sedací systém s možností nastavení sklonu/sklopení
Sedící	Držení těla Deformity nohy a hrudníku Skolióza a šikmá pánev Nestabilita kyčlí	<i>Polohování a ortézování</i> Každodenní využití sedacích systémů, opor sedu a polohy, hrudní a krční ortézy k opoře hlavy Statické hrudní ortézy mají být uzpůsobeny k podpoře dýchání včetně otvorů v oblasti břicha.	Ortézy by měly být aplikovány minimálně 60 minut až přes noc. Minimální frekvence ortézování: 5krát týdně.
	Kontraktury (rozsah pohybů, goniometrie)	<i>Strečink</i> Každodenní využití ortéz na horních a dolních končetinách k protahování a podpoře funkce včetně rozsahu pohybů. K polohování a protahování jsou doporučovány statické ortézy, imobilizátory kolene a ortézování ruky. K protahování a polohování mohou být využívány AFO a KAFO. K polohování jsou využívány TLSO. Stoj s oporou.	Minimální frekvence protahování a podpory rozsahu pohyblivosti: 5-7 krát týdně. Když je prováděn strečink nebo mobilizace kloubů, dbejte na to, aby byly klouby ve správné poloze během celé procedury. Stoj s oporou by měl být prováděn až 60 minut, s minimální frekvencí 3-5 krát týdně, optimálně 5-7krát týdně. Cvičení může mít vliv na funkci, sílu, rozsah pohybů, vytrvalost, každodenní činnost, zapojení do společnosti a rovnováhu. Je doporučováno plavání, hippoterapie a sport na vozících. Všichni sedící by měli mít elektrické motorové vozíky s individuálně upraveným systémem opory a sedu.
	Funkční škály (HFMSE, RULM, MFM) Svalová slabost (vyšetření síly)	<i>Podpora funkce a mobility</i> Využití sedacích a pohyb umožňujících systémů Pohyblivé opory pomáhající funkci horních končetin.	U slabších pacientů je někdy nutná možnost motorového sklopení/zvednutí sedadla. Odlehčené manuální vozíky nebo vozíky s přídatným pohonem kol jsou ideální k podpoře samostatné mobility silnějších pacientů.

Chodící	Pohyblivost Testy na čas Vyšetření vytrvalosti (6MWT) Pády Funkční škály (HFMSE, RULM) Svalová slabost (vyšetření síly)	<i>Podpora funkce a mobility</i>	Pro chodící pacienty s SMA je doporučováno aerobní nebo kondiční cvičení. Mezi možnosti patří: plavání, chůze, cyklistika, jóga, hippoterapie, veslování, eliptický/ křížový trénink. Programy cvičení by měly být navrženy a prováděny pod dohledem fyzického nebo pracovního terapeuta obeznámeného s SMA. Optimální délka aerobního cvičení je přinejmenším 30 minut. Minimální frekvence: 2-3krát týdně, optimální: 3-5krát. Udržujte flexibilitu cestou aktivně asistovaného strečinku a podle individuálních potřeb používejte ortézy. Doporučte nějakou formu balančního cvičení. Ortézy dolních končetin jsou používány k podpoře postavení a funkce hlezna a kolene. Hrudní ortézy mohou být využívány k podpoře držení těla v sedu.
	Kontraktura (rozsah pohybů, goniometrie)	<i>Protahování</i>	
	Držení těla Skolióza Nestabilita kyčlí	<i>Polohování a ortézování</i>	

Tabulka 1. CHOP INTEND, Children Hospital of Philadelphia Infant Test of Neuromuscular Disorders; HINE, Hammersmith Infant Neurological Examination; AFO, hlezenní a nártová ortéza; KAFO, kolenní, hlezenní a nártová ortéza; TLSO, thorako-lumbo-sakrální ortéza (korzet); HMFSE, Hammersmith Function Motor Scale Expanded; RULM, Revised Upper Limb Module, revidovaný modulový test horní končetiny; MFM, Motor Function Measure, funkční motorická stupnice; 6MWT, 6 Minute Walk test, test šestiminutové chůze; SMA, spinální svalová atrofie.

Bylo dosaženo konsensu, že i když není počet kopií *SMN2* nutný pro stanovení diagnózy SMA, měl by být rutinně stanovován, protože je to důležitý faktor ovlivňující závažnost fenotypu SMA [26, 28-30] (Dodatková tabulka S1).

Většina nemocných s SMA typu I nese dvě kopie *SMN2*, nemocní typu II a typu IIIa (projev onemocnění před 3. rokem) tři kopie *SMN2*, nemocní typu IIIb (projev onemocnění po 3 letech věku) čtyři kopie *SMN2*, nemocní typu IV pak čtyři až šest kopií [26, 30]. I když existuje silná korelace mezi počtem kopií *SMN2* a závažností onemocnění, existují výjimky a v jednotlivých případech nemusí být počet kopií *SMN2* prediktivní pro závažnost fenotypu. Tato výhrada by měla být zmíněna, když je podávána zpráva o počtu kopií nebo při rozhovoru s nemocnými nebo jejich rodinnými příslušníky.

Další důvod pro zjištění počtu kopií *SMN2* spočívá v tom, že je v současnosti používáno jako kritérium pro zařazení pacientů do klinických studií [7, 8].

Přítomnost *SMN1* při současném homozygotním chybění *SMN2*, což je genotyp nalézáný u 3-5% kontrolních jedinců, nemá žádné zjevné dopady na fenotyp [2, 20]. Přítomnost alespoň jednoho plně funkčního genu *SMN1*, což je typický nález u přenašečů SMA, opravdu dostatečně chrání před SMA.

Při diagnóze je pochopitelně důležité genetické poradenství stejně jako psychologická podpora rodiny, zejména když je sdělována diagnóza SMA typu I.

2.2 Management: multidisciplinární přístup

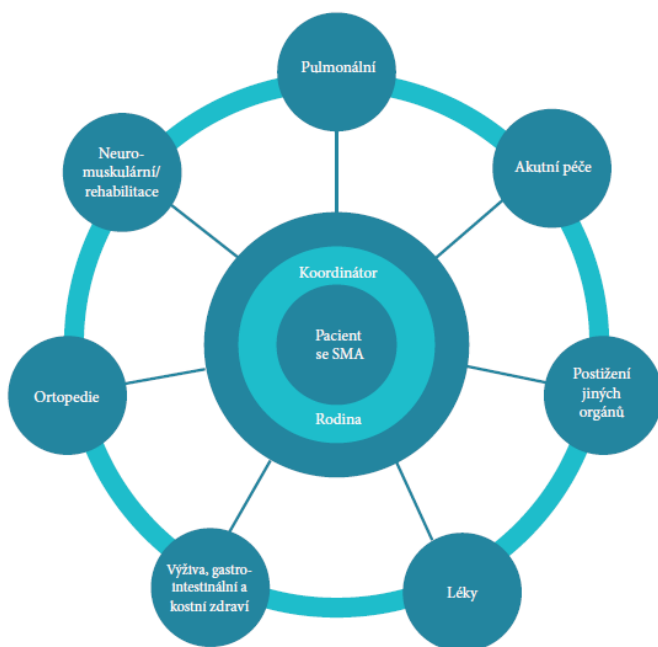
Multidisciplinární přístup je klíčovým prvkem managementu SMA [1, 3]. SMA je komplexní onemocnění vyžadující různé aspekty péče a různé odborníky, žádný z aspektů by neměl být prováděn izolovaně, ale jako součást multidisciplinárního přístupu (Obr. 2). V minulosti musely rodiny koordinovat všechna vyšetření a kontrolní návštěvy, dnes je ale doporučováno, aby koordinaci zajišťoval jeden z lékařů, obvykle neurolog nebo neuropediatr, který zná průběh onemocnění a možné komplikace. To mu umožňuje monitorovat různé příznaky provázející progresi nemoci a kde je to možné, poskytnout anticipatorní (předvídací) péči.

2.3. Neuromuskulární a muskuloskeletální vyšetření

Ke klinickému posouzení SMA patří fyzikální vyšetření se zvláštním zaměřením na muskuloskeletální systém a jeho funkční postižení. Způsob posouzení bude odpovídat aspektům, které jsou relevantní pro daný stupeň postižení (Dodatková tabulka S2). Součástí by měly být různé způsoby posouzení svalové síly a rozsahu pohyblivosti kloubů vhodné stupnice k posouzení motorických funkcí [31-35] a zkoušky na čas ke sledování funkcí, které mají význam pro aktivity každodenního života. (Tabulka 1).

Takové hodnocení by mělo být rutinně prováděno vyškolenými vyšetřujícími každých 6 měsíců, pokud nenastanou okolnosti vyžadující jiné sledování. Pravidelné monitorování těchto příznaků

umožní sledovat vývoj v čase, identifikovat stavy vyžadující intervenci a odpověď na tuto intervenci. Zavedení takovýchto hodnocení také umožní porovnat jednotlivé výsledky s progresí popsanou v nedávných studiích [36, 37].

2.4. Rehabilitace

Od publikace původního konsenzu přibývalo dokladů pro to, že proaktivní přístup včetně pravidelného využití fyzikální terapie (FT) může ovlivnit vývoj

Obrázek 2 Multidisciplinární přístup

progrese. V nedávné studii o “sedících” a “chodících” byly u celé kohorty v průběhu 12 měsíců funkční změny minimální, přičemž několik výjimečných případů, u nichž se projevila podstatnější ztráta funkčních aktivit, byli často nemocní s kloubními kontrakturami, náhlým zhoršením skoliózy, nebo s nadměrným přibráním na váze [36]. Jiné zprávy popsaly pozitivní vliv ortéz, dlah a cvičení [38-45] (Dodatková tabulka S3).

2.4.1 *Nesedící*

K primárním cílům rehabilitace nesedících patří: optimalizace funkce, minimalizace poškození a optimalizace tolerance různých poloh (Tabulka 1).

2.4.1.1. *Strečink (protahování)*. Včetně užití ortéz a dlah, aktivních a pasivních technik, podpěr [? supporting frames] pro ležení na zádech a ve stoje a sériového sádrování. Pro vertikální stabilizaci a usnadnění funkce je doporučována měkká ortéza jako podpora hrudníku. Když není ovládnutí hlavy plně vyvinuto nebo zcela chybí, je k podpoře hlavy často používán krční límec, aby se snížilo riziko asfyxiace při vzpřímené poloze.

2.4.1.2. *Polohování*. Měly by se používat sedací systémy a polohové podpěry včetně podpěr lehu na zádech s válci, bean bags, tvarované polštáře nebo klíny. Jsou doporučovány na míru tvarované systémy pro sezení a spaní. K podpoře pohyblivosti jsou doporučovány ruční nebo motorové vozíky se sklopnou opěrkou a sedacím systémem na míru.

2.4.1.3. *Pohyblivost a cvičení*. K podpoře funkcí jsou doporučovány asistenční technologie a adaptivní zařízení. Pro zlepšení komunikace jsou také doporučovány zařízení pro sledování pohybů očí. Někteří nesedící mohou bezpečně absolvovat aquaterapii s přiměřenou podporou hlavy a krku a za stálého dohledu.

2.4.1.4. *Fyzioterapie hrudníku*. Fyzioterapie hrudníku je důležitou součástí hodnocení a managementu. Zvláště důležitá je při doprovázejících onemocněních nebo v perioperačním období a jako profylaxe k udržení volných dýchacích cest a zlepšení ventilace. K manuálním technikám patří poklep, vibrace a polohování umožňující polohovací drenáž.

2.4.2. *Sedící*

Hlavním cílem rehabilitace u sedících pacientů je prevence kontraktur a skoliózy a udržení, obnovení nebo posílení fyziologických funkcí a mobility.

2.4.2.1. *Strečink*. K protahování jsou využívány manuální techniky, ortézy a dlaha, dále aktivní asistovaný strečink, stoj s podporou/vertikalizační stojany a polohovací techniky jako je sériové sádrování. Různé formy strečinku by měly být prováděny fyzioterapeutem nebo ergoterapeutem

nebo za jeho dohledu. Ke každodennímu protahování by také měli být zaškoleni rodiče a opatrovníci.

Délka procedury efektivního protahování závisí na potřebách individuálního pacienta, stavu kloubů a cílech rehabilitace.

2.4.2.2. Polohování. K udržení postoje a podpoře funkcí jsou doporučovány torako-lumbálně-sakrální ortézy. Ke zvýšení bezpečnosti a při transportu jsou často užíván krční límec. Statické, dynamické a funkční ortézy jsou používány k polohování, vertikalizaci, a kde je to možné, k podpoře pohybu.

Stoj s podporou je důležitý pro usnadnění protahování dolních končetin, také k podpoře fyziologických funkcí a zdravého skeletu, umožňuje činnosti při vertikálním postoji a podporuje správné postavení páteře a trupu.

2.3.2.3. Pohyblivost a cvičení. Všichni sedící by měli mít elektrické vozíky s individuální podpěrou polohy a sedacím systémem. Posouzení schopnosti pohybu v motorovém vozíku může být provedeno již před druhým rokem věku [46]. Odlehčené manuální vozíky nebo vozíky s přídatným pohonem jsou ideální k podpoře samostatného pohybu u silnějších pacientů. Jsou podporovány programy cvičení a činností, které vedou ke svalové aktivitě, protože mohou udržet nebo zlepšit funkce, sílu, rozsah pohybu, výdrž, rovnováhu, každodenní činnosti a účast ve škole, společenském životě a zaměstnání. Pro sedící je jako cvičení doporučována akvaterapie, koncentrické a excentrické cviky a celkové kondiční cvičení proti odporu nebo bez odporu.

2.4.2.4. Fyzioterapie hrudníku. Podobně jako u nesedících je fyzioterapie hrudníku důležitou součástí managementu, zejména u slabého typu II, ať už jako profylaxe, při nasedajícím onemocnění, nebo v perioperačním období. Manuální techniky jsou podobné jako u nesedících.

2.4.3. Chodící

Hlavním cílem rehabilitace u chodících je udržet nebo podporovat funkce, pohyblivost, dostatečný rozsah pohybů kloubů, zlepšit rovnováhu a výdrž.

2.4.3.1. Programy cvičení/aktivit. Programy cvičení se budou v mnohém podobat doporučením pro sedící. Navíc by měla být součástí programu dynamické i statické cviky k posílení rovnováhy.

2.4.3.2. Strečink a rozsah pohybu. K metodám strečinku a podpoře rozsahu pohybů v kloubech patří pasivní a aktivně asistované techniky strečinku. Ortézy dolních končetin jsou využívány především k udržení flexibility, postavení a funkce hlezna a kolene. Při chůzi obvykle není využívána hrudní ortéza, protože může nepříznivě ovlivňovat schopnost pohybu a omezovat

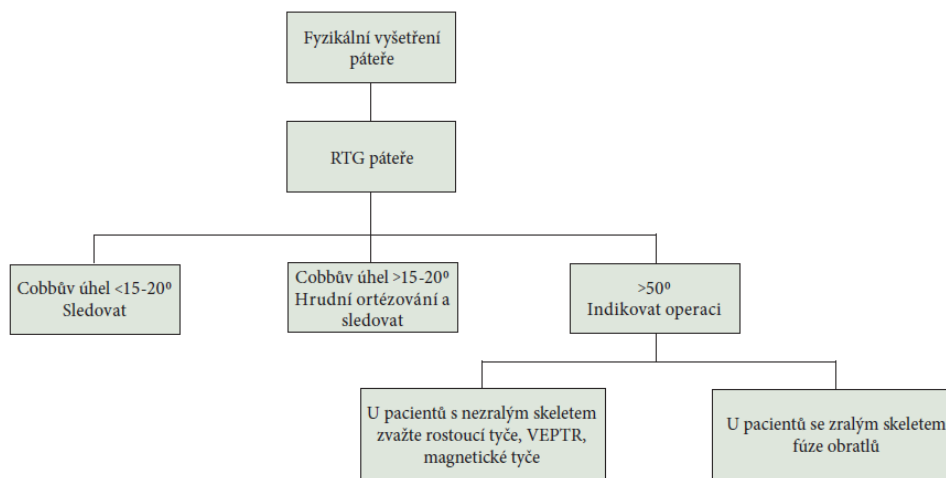
efektivní kompenzační strategie. V případě potřeby však může být použita k podpoře polohy v sedu.

2.4.3.3. *Pohyblivost.* Při snížené výdrži jsou pro zajištění funkční nezávislosti doporučovány lehké manuální vozíky, případně s přídatným pohonem. K usnadnění samostatného pohybu na delší vzdálenosti lze uvažovat o elektrických vozících nebo skútrech.

2.5. Ortopedická péče

2.5.1. Prevence a léčba deformit páteře

2.5.1.1. *Nesedící.* Vzhledem k jejich omezené době přežití byla až dosud u nesedících péče o páteř málokdy zvažována jako možný přístup, pokud neměli stabilní respirační a alimentární funkce [3, 47]. Mohou být používány speciální rigidní ortézy umožňující stabilní polohu v sedu, pokud nebrání respirační funkci (Obr. 3). Cobbův úhel v leže na zádech nebo v sedu s podporou trupové ortézy může být využíván při sledování progresu [47]. Zavedení nových léčebných postupů vedoucích k delšímu přežití a celkovému funkčnímu zlepšení [7, 8] u těchto pacientů rychle mění přístup k péči o zdraví páteře.

Obrázek 2 Léčba deformit páteře (VEPTR: Vertical Expandable Prosthetic Titanium Rib, distrakční systém pro ošetření skoliózy u malých dětí).

2.5.1.2. Sedící

2.5.1.2.1. *Vyšetření.* U dětí s SMA I. a II. typu je stále velmi častá skolióza, s incidencí mezi 60 a 90% a nástupem v raném dětství [1, 48]. Hypotonické zakřivení páteře během dětství trvale progreduje. U většiny pacientů se také rozvíjí určitý stupeň hrudní kyfózy.

Vyšetření páteře má být prováděno jakou součástí rutinního klinického vyšetření. Když je podezření na kyfoskoliózu při vyšetření v předklonu v sedu nebo ve stoje, měly by být provedeny

rentgenové snímky páteře v předozadní a boční projekci v nejvzpřímenější poloze, kterou pacient samostatně zaujme (tj. v sedu u dětí, které mohou samostatně sedět, ve stoje u SMA III) k zaznamenání a kvantifikaci rozsahu deformity páteře v koronální a sagitální rovině. Pacienti s SMA I a II se skoliózou větší než 20 stupňů mají být monitorováni každých 6 měsíců před dosažením zralosti skeletu a každým rokem po dosažení zralosti. Často je doporučováno využití spinálních ortéz k podpoře hypotonického trupu a zvládnutí skoliózy větší než 20 stupňů, zvláště u dětí, které ještě čeká podstatný růst [42, 49]. Nebylo dosaženo jednotného názoru, jaký typ opory používat, byly doporučovány jak rigidní, tak měkké torakolumbální ortézy.

2.5.1.2.2. Operační řešení. Ortézování je paliativní metoda, nedokáže zastavit progresi deformity páteře [49, 50]. Proto je často indikován operační zákrok na páteři k udržení rovnováhy trupu v sedu, nápravě deformovaného hrudníku k usnadnění respirace a pro zlepšení celkové kvality života [50-55]. Rozhodnutí o zákroku na páteři je vedeno především velikostí zakřivení (tj. Cobbův úhel hlavní křivky větší nebo rovný 50 stupňům) a rychlostí progresu (10 nebo více stupňů za rok). Měl by být brán ohled i na další faktory, jako je omezení respirační funkce, “deštníková” [je to totéž jako zvonovitá?] deformita hrudníku, hyperkyfóza a nepříznivé dopady na funkční mobilitu, asymetrie pánve a nerovnováha trupu. K posouzení rizika operace a pooperační respirační péče by mělo být pamatováno na předoperační vyšetření respiračních funkcí.

Bylo dosaženo shody v názoru, že operační náprava deformit páteře má být prováděna až po 4. roce věku (Doplňková tabulka S4).

U pacientů s *nezralým* skeletem mladších než 8 až 10 let by mělo být uvažováno o “prorůstové” instrumentální korekci, která stabilizuje a napravuje deformitu páteře, umožňuje však další růst páteře [3, 50, 52, 56-60]. V zájmu omezení potřeby opakovaných zákroků jsou v poslední době prosazovány magneticky ovládané rostoucí tyče [61] jako alternativa tradičních rostoucích tyčí, které vyžadují opakované prodlužování operativní cestou [62-65]. V případech dětí ve věku 8 až 12 let nebyla praxe různých členů expertního panelu jednotná. Chirurgický přístup se lišil podle klinického stavu, především kostní zralosti a očekávaného dalšího růstu páteře. U pacientů s téměř zralým skeletem ve věku od 12 let by měla být provedena zadním přístupem definitivní fúze segmentálního typu s dvěma tyčemi, buď bez zahrnutí pánve, nebo zahrnující pánev v případech, kdy je pánev součástí skoliotického zakřivení [66]. Zatímco nebyly známy publikované studie o tom, jak zajistit intratekální přístup u pacientů podstupujících instrumentaci na páteři, panovala shoda, že na jedné nebo dvou úrovních uprostřed lumbální oblasti by měl být zachován v mediální rovině intratekální přístup k podávání nedávno schválených léků jako je nusinersen, antisense nukleotid, který neproniká hematoencefalickou bariérou. O nahrazení prorůstové instrumentace definitivní zadní fúzí páteře by mělo být rozhodováno individuálně u každého nemocného.

2.5.1.2.3. Deformity hrudníku, insuficience hrudníku a zdraví plic. Následkem chabé svalové podpory trupu a hrudníku je u dětí se SMA zvýšená incidence hrudní insuficience vyvolaná skoliózou a kolapsem žeber [50, 67]. Kolaps žeber (připomínající složení deštníku) vede k deformitě “deštníkového hrudníku” [53, 54, 67-69]. Retrospektivní studie dětí s hypotonickou skoliózou léčených prorůstovými instrumentačními systémy založenými na páteři nebo žebrech ukázala, že je tento přístup málo efektivní pro zlepšení deštníkové deformity nebo zvětšení objemu hrudníku, není proto doporučován [67].

2.5.1.2.4. Nestabilita kyčlí. Nestabilita kyčelního kloubu je u pacientů s SMA častá [3, 50, 55, 70]. Několik starších studií nedoporučovalo chirurgickou nápravu s tím, že kyčelní klouby mají po operaci tendenci k subluxaci nebo dislokaci, a že kyčelní patologie je málokdy bolestivá [3, 50, 55, 70]. Tyto studie však nevzaly v úvahu moderní chirurgické techniky a nehodnotily pacienty v mladém dospělém nebo středním věku. Jednostranná nebo dvoustranná nestabilita kyčelního kloubu by měla být operačně řešená pouze u pacientů, kterým působí výraznou bolest.

2.5.1.2.5. Kontraktury. Kontraktury jsou u pacientů s SMA běžné následkem omezeného rozsahu pohybů, déletrvající statické polohy a nerovnováhy agonistických a antagonistických svalů [50, 71, 72]. Z hlediska funkce a symptomů mohou kontraktury u pacientů s SMA omezovat funkci a vyvolávat bolest [24, 42-46, 71-75]. Konzervativní léčba kloubních kontraktur byla popsána v oddílu o rehabilitaci [24, 42-46]. Chirurgické řešení kontraktur na horních a dolních končetinách by mělo být zvažováno, když jsou bolestivé nebo omezují funkci.

2.5.1.2.6. Léčba zlomenin. Následkem nečinnosti, osteoporózy a nízké hladiny vitamínu D jsou zlomeniny ze zvýšené fragility u dětí s SMA I a II časté. U nechodících pacientů je obvykle doporučována nekrvavá léčba imobilizací litou dlahou. Neměla by však být uplatňována dlouhodobá (déle než 4 týdny) imobilizace, která zhoršuje svalovou atrofii a osteoporézu z nečinnosti. Chodícím pacientům se zlomeninami dlouhých kostí dolních končetin a nechodícím pacientům se zlomeninou kyčle obvykle prospěje chirurgická stabilizace s využitím nitrodřeňových hřebů nebo přemosťujících dlah, které bezprostředně obnoví stabilitu kostí, podpoří rychlejší obnovu rozsahu mobility končetiny a urychlí hojení zlomeniny. U všech typů SMA je důležité pravidelné posouzení růstu. Měla by být využita expertiza nutričního terapeuta k navržení přiměřené diety, monitorování nejen váhy, ale i příjmu tekutin, makronutrientů i mikronutrientů, především vápníku a vitamínu D k podpoře zdraví kostí [76-78]. Růstové grafy specifické pro SMA dosud nejsou k dispozici. Vzhledem ke změnám složení těla při SMA [79-81] nejsou experti zajedno, zda jsou standardizované grafy samy o sobě vhodné k monitorování růstu, i když mohou být užitečné k posouzení trendů.

2.6. Péče o výživu, polykání a gastrointestinální dysfunkce

Je popsána především porucha polykání a dysfagie, kontrola tělesné váhy a gastrointestinální dysfunkce (Tabulka 2).

U všech typů je důležité anamnesticky zjistit a zaznamenat gastrointestinální příznaky jako je gastroezofageální reflux, zácpa, užívání látek upravujících střevní motilitu, opožděné vyprazdňování žaludku a zvracení.

V posledních několika letech přibývaly doklady o možných metabolických abnormalitách u pacientů s SMA, jako je metabolická acidóza, abnormální metabolismus mastných kyselin, hyperlipidémie, hyperglykémie, hypoglykémie a poruchy mitochondrií ve svalech [82, 84]. U myši s SMA byly nalezeny poruchy metabolismu glukózy a vývoje pankreatu [85-89]. Později byly potvrzeny abnormality metabolismu glukózy u některých obézních pacientů s SMA [91, 92] a změny pankreatu potvrzeny post mortem u pacientů s SMA [85].

2.6.1. Nesedící

2.6.1.1. Vyšetření. Jedním z nejdůležitějších aspektů, na něž je třeba pamatovat u nesedících, je bezpečné polykání. (Doplňková tabulka S5). Bulbární dysfunkce může vést k aspiraci a infekcím plic. Fluoroskopické vyšetření polykacího aktu s baryovou suspenzí je doporučováno krátce po diagnóze, a pokud je úvodní vyšetření normální, má následovat pečlivé monitorování, aby byly zjištěny časné známky obtíží při příjmu potravy. V jednom roce věku se u pacientů často projeví kontraktura maseterů a omezuje možnosti orální alimentace. Může to být limitujícím faktorem u pacientů léčených nusinersenem, u nichž dochází ke zlepšení síly bulbárních svalů.

K optimální nutriční péči patří průběžné hodnocení váhy a výšky spolu s analýzou diety. U pacientů s typem I vede slabost žvýkacích svalů, dysfagie a respirační problémy ke snížení kalorického příjmu a riziku podvýživy. Zvýšená námaha při dýchání může navíc zvyšovat energetický výdej a kalorickou potřebu, což dále zvyšuje riziko podvýživy.

2.6.1.2. Zákroky. Jako proaktivní péče po zjištění patologie polykacího aktu nebo při nedostatečném růstu je doporučováno krátkodobé zavedení nasogastrické nebo nasojejunální sondy, než bude možné provést gastrostomii a zavést dlouhodobou sondu. I když nedošlo k jednomyslné shodě, mnoho expertů dává přednost provedení Nissenovy fundoplikace současně se zavedením gastrostomické sondy vzhledem ke snížené gastrointestinální motilitě, refluxu a zvýšenému nitrobřišnímu tlaku následkem respiračních zákroků [92] (Doplňková tabulka S6).

Méně shody bylo dosaženo o efektu určitého typu diety. Liší se názory na využití aminokyselinové (AA) diety založené na podávání volných aminokyselin [83, 93]. Experti se shodli, že druh diety a způsob jejího podávání má vycházet z její individuální tolerance. Ke zmírnění příznaků zácpy a gastrointestinální dysmotility je doporučována dostatečná hydratace, probiotika a látky upravující motilitu střev.

Tabulka 2
Posouzení stavu výživy a léčebné zákroky.

	Vyšetření	Zákroky	Na co dbát při péči
Nesedící	<p>Videofluoroskopické vyšetření polykacího aktu krátce po diagnóze a klinických známkách dysfagie (slabé sání, únava, chraptivý "vlhký" hlas, opakované pneumonie)</p> <p>Obtíže při krmení (zadržování potravy v ústech, kontraktury žvýkacích svalů, prodloužená doba krmení)</p> <p>Nutriční analýza záznamů o složení potravy/ rozvrhu krmení. Monitorování při akutní péči.</p> <p>Vyšetření hladiny 25-hydroxyvitaminu D, složení těla a kostní denzity</p>	<p>Pokud je vyšetření polykacího aktu normální, zvažte odbornou terapii/úpravu příjmu potravy. Při poruchách polykacího aktu nebo zástavě růstu zaveďte jako proaktivní péči nosní sondu dokud nebude možné zavést perkutánní gastrickou sondu spolu s Nissenovou fundoplikací.</p> <p>Dietetik by měl upravit příjem kalorií, tekutin, makro- a mikronutrientů a rozvrh krmení. Může být indikováno nutriční laboratorní vyšetření.</p> <p>Omezte dobu lačnění během akutní péče na méně než 6 hodin. Při nasedajícím onemocnění zajistěte dostatečný příjem tekutin. Monitorujte hladinu elektrolytů a upravte ji podle potřeby.</p> <p>Monitorujte hladinu glukózy pro korekci hypo/hyperglykémie.</p> <p>Zajistěte dostatečný příjem vápníku a vitaminu D pro kostní zdraví.</p> <p>Dostatečná hydratace. Použití léků regulujících motilitu střev.</p>	<p>Podle růstu stanovte přiměřenou potřebu kalorií. Standardní růstové grafy jsou dobrou pomůckou pro sledování trendů růstu, k posouzení přiměřeného růstu byste je ale optimálně měli používat spolu s dalšími metodami sledování složení těla. Optimální je posouzení dietetikem po 3-6 měsících u mladších dětí a jednou za rok u starších dětí a dospělých. Posouzení je zvláště důležité u pacientů na specializované dietě.</p>
Sedící	<p>Posouzení symptomů dysfagie/aspirace/obtíží při jídle</p> <p>Videofluoroskopické vyšetření polykacího aktu pokud klinický nález svědčí pro dysfagii. Nutriční analýza záznamů o složení potravy/frekvenci jídel</p> <p>Longitudinální antropometrické sledování (výška, váha, OFC = okcipitofrontální obvod hlavy) Může být indikováno laboratorní nutriční vyšetření.</p> <p>Monitorování při akutní péči</p> <p>Laboratorní vyšetření metabolismu glukózy, 25-hydroxyvitaminu D, složení těla a kostní hustoty (DXA = dvojfotonová rentgenová absorpciometrie)</p> <p>Zácpa</p>	<p>Pokud bezpečně polyká, odešlete specialistovi k terapii/modifikaci příjmu potravy.</p> <p>Při poruše polykání nebo není-li terapie dostatečná, zaveďte nosní sondu před zavedením dlouhodobé gastrické alimentační sondy.</p> <p>Při zástavě růstu podávejte doplňky výživy. Předejte dietetikovi pro zvýšení příjmu kalorií v potravě bohaté živinami.</p> <p>Upravte příjem kalorií, tekutin, makro- a mikronutrientů podle růstu a dosavadního příjmu. U jedinců s nadváhou omezte příjem kalorií, zachovejte co největší příjem nutrientů.</p> <p>Omezte lačnění během akutní péče. Přiměřená doba lačnění závisí na předchozím stavu výživy a povaze akutní příhody.</p> <p>Zajistěte dostatečný příjem tekutin během nasedajícího onemocnění. Monitorujte hladinu elektrolytů a upravte ji podle potřeby.</p> <p>Monitorujte hladinu glukózy a korigujte hypo/hyperglykémii. Indikováno u jedinců se zvýšením tělesného tuku nebo jinými příznaky prediabetu.</p> <p>Dostatečný příjem vápníku, vitaminu D. Je doporučována dieta bohatá vlákninami k podpoře motility žaludku a předcházení zácpě. Při zvýšeném příjmu vláknin je potřebný dostatek tekutin. Mohou být indikovány léky regulující motilitu střev.</p>	<p>Je doporučováno minimálně jedno vyšetření dietetikem krátce po diagnóze a při podezření na podvýživu nebo nadměrnou výživu. Optimální je posouzení dietetikem po 3-6 měsících u mladších dětí a jednou za rok u starších dětí a dospělých. Posouzení je zvláště důležité u pacientů na specializované dietě.</p>
Chodící	<p>Konzultace s dietetikem při obavách z nadměrné/ nedostatečné výživy</p> <p>Nutriční analýza/monitorování při podváze nebo nadváze</p> <p>Longitudinální antropometrické sledování (výška, váha, OFC)</p> <p>Laboratorní vyšetření metabolismu glukózy, 25-hydroxyvitaminu D</p>	<p>Zajistěte příjem makro- a mikronutrientů podle doporučení pro zdravé jedince vedoucí sedentární život.</p> <p>Podle potřeby omezte kalorie k prevenci obezity.</p> <p>Omezte lačnění během akutní péče</p> <p>Indikováno pro jedince se zvýšením tělesného tuku nebo jinými příznaky prediabetu</p> <p>V případě potřeby zajistěte dostatečný příjem vápníku a vitaminu D pro kostní zdraví.</p>	

Tabulka 2 Posouzení stavu výživy a léčebné zákroky.

Pokud jde o výživu u nesedících během akutní péče, bylo jednoznačně doporučeno, že má být předcházeno lačnění, aby nedošlo k metabolické acidóze, poruchám metabolismu mastných kyselin a hyper/hypoglykémii [82, 83, 93-95]. Z rozdílných expertních názorů lze soudit, že má být do 6 hodin po akutních epizodách podána potrava včetně zdroje bílkovin. Během nasedajícího onemocnění je naprosto nutná dostatečná hydratace a péče o elektrolytovou rovnováhu.

2.6.2. Sedící

2.6.2.1. *Vyšetření.* Za optimální péči je považováno zhodnocení nutričního stavu po diagnóze, poté každých 3-6 měsíců u mladších dětí a posléze jednou za rok.

U sedících jsou časté problémy se žvýkáním a únava při jídle [96, 97]. Je také nutné dbát na bezpečné polykání a riziko aspirace. Anamnestické údaje o epizodách dušení nebo kašle při krmení mají být posouzeny a monitorovány vyšetřením polykacího aktu.

Vyšetření příjmu potravy je také doporučováno vzhledem k možné modifikaci nebo funkční terapii s cílem bezpečně polykat a přijímat potravu efektivně.

K podpoře přiměřeného růstu je doporučováno longitudinální sledování váhy a výšky spolu s diagnostikou složení těla.

U sedících s nadváhou bývá doporučováno vyšetření obezity a poruch metabolismu glukózy. Někteří experti doporučují, že sedící pacienti s SMA mají být vyšetřeni pro možnou obezitu/nadměrné tukové zásoby, pokud mají BMI větší než 25 [91].

Při časté zácpě je doporučováno posoudit příjem tekutin a vlákniny.

2.6.2.2. *Zákroky.* V jedné studii se sériovým hodnocením mělo 37% sedících poruchu polykání a vyžadovalo intervenci [96]. U této populace jsou alimentační sondy obvykle využívány k doplňkové, ne celkové výživě, a rozhodnutí o zavedení sondy, případně chirurgickém zákroku na gastrointestinálním traktu vychází z individuální situace.

Sedící mohou být v pokročilejším věku vystaveni riziku nadváhy/obezity vzhledem k omezení fyzické aktivity následkem svalové slabosti a změn složení těla [80, 91]. Nadváha vede ke snížení mobility a riziku nasedajícího onemocnění včetně metabolického syndromu [86, 93].

Dieta je u sedících variabilní. Kalorie, proteiny, tuky a glycidy jsou zprvu stanoveny podle běžných standardizovaných výpočtů [98] a jejich příjem má být upraven podle růstu a laboratorních vyšetření. Není shoda o využívání aminokyselinové diety a neexistují údaje podporující u pacientů s SMA podávání syntetických aminokyselin místo intaktních proteinů.

Na základě vlastních zkušeností a kazuistik [93-95] experti doporučují, aby bylo při akutních stavech omezeno lačnění, mají být monitorovány a podle potřeby doplňovány tekutiny a elektrolyty.

Podle závažnosti zácpy mohou být pro úlevu od příznaků používán příjem vláknin, probiotika a látky regulující motilitu střev.

2.6.3. Chodící.

V této populaci jsou poruchy polykání a obtíže při příjmu potravy vzácné. Pokud se vyskytnou problémy s výživou, je doporučována konzultace s dietetikem/nutričním terapeutem. Pro chodící s SMA je nejzávažnějším problémem spojeným s výživou riziko obezity a nadváhy, které snižují mobilitu a mohou zvýšit riziko s obezitou souvisejících nasedajících onemocnění jako je metabolický syndrom, hypertenze a diabetes.

2.6.3.1. *Kostní zdraví.* Bylo zjištěno, že SMN specifickým způsobem zasahuje do metabolismu kostí ovlivněním osteoklasty stimulujících faktorů [99]. Vysokou incidencí osteopenie a zlomenin u pacientů s SMA tedy nelze přičíst pouze svalové slabosti a nedostatku pohybu [76, 100, 101]. K monitorování hustoty kosti je doporučováno jednou ročně vyšetření dvouenergií rentgenovou absorpciometrií (DEXA). Experti se shodli, že má být přinejmenším jednou ročně monitorována hladina vitamínu D v krvi a jeho příjem. Při lehčích stupních osteopenie má být vitamin D suplementován. Při opakovaných zlomeninách by měla být zvážena léčba bisfosfonáty.

3. Závěr

Doporučení uvedená v této první části poskytují přehled o tom, co by mělo být považováno za standardní péči při SMA. Text zdůrazňuje důležitost multidisciplinárního přístupu a úlohu neurologa/pediatrického neurologa při koordinaci různých aspektů péče spolu s rodinami nemocných.

V případě všech uvedených aspektů péče často nebyl dostatek publikovaných zjištění, doporučení jsou výsledkem toho, co bylo k dispozici v literatuře a názorů expertů, které prošly delfskou metodou k posouzení konsensu o diagnostice a léčbě. Pracovní skupiny identifikovaly přístupy, které tvoří optimální péči, ale vzhledem k tomu, že některá doporučení by nemusela být snadno realizovatelná v zemích, které mají méně prostředků, pokusily se identifikovat diagnostické a léčebné postupy představující *minimální péči*, kterou by měly rodiny očekávat v jakémkoli neuromuskulárním centru.

Druhá část článku se soustředí na další aspekty péče, jako je pulmonální a akutní péče, postižení dalších orgánů, léky a etické otázky.

Dodatek: Doplnující materiál

Data doplňující tento článek naleznete online na [https://www.nmd-journal.com/article/S0960-8966\(17\)31284-1/fulltext](https://www.nmd-journal.com/article/S0960-8966(17)31284-1/fulltext)

Literatura

Seznam citovaných prací naleznete rovněž v online verzi článku na výše uvedené adrese.